

УДК 377.3:334.7-057.86(043.3)
DOI 10.32999/ksu2413-1865/2019-86-68

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Стеблюк С.В., к. пед. н.,
викладач економічних дисциплін

Мукачівський кооперативний торговельно-економічний коледж

У статті порушено проблему організації самостійної роботи студентів у закладах вищої освіти. Означено питання розглядається у контексті компетентної освіти. Проаналізовано стан досліджуваної проблеми у науковій літературі, сформульовано мету і завдання. Визначено завдання організації самостійної роботи та шляхи вирішення. Автором виокремлено етапи організації самостійної роботи студентів, на кожному із них на конкретних прикладах запропоновано види робіт та можливі сформовані компетенції.

Ключові слова: *самостійна робота, компетентність, компетенція, підприємливість, етапи організації самостійної роботи.*

В статті затронута проблема організації самостійної роботи студентів в закладах вищої освіти. Отмеченный вопрос рассматривается в контексте компетентного образования. Проанализировано состояние исследуемой проблемы в научной литературе, сформулирована цель и задания. Определены задания организации самостоятельной работы и пути их решения. Автором выделены этапы организации самостоятельной работы студентов, на каждом из них на конкретных примерах предложены виды работ и возможные сформированные компетенции.

Ключевые слова: *самостоятельная работа, компетентность, компетенция, предприимчивость, этапы организации самостоятельной работы.*

Stebliuk S.V. INDEPENDENT WORK OF STUDENTS AS ONE OF FACTORS OF DEVELOPMENT OF ECONOMIC COMPETENCE

The article reveals the problem of organization of independent work in establishments of higher education. The marked question is examined in the context of competent education. The state of the investigated problem is analysed in scientific literature, an aim and task are also formed. The aim of the article is to show the importance of organization and realization of independent work of students in the conditions of competent education. The task is: find out the state of the investigated problem in a modern didactics, to show the features of organization of independent work in a college of economic direction.

The problems of organization of independent work of students and ways of their decision are certain. Questioning of students witnessed that difficulties arose up in the process of search of right literature, wrong usage of Internet-sources, lack of abilities in registration of independent work. Among the problems of organization of independent work we are distinguishing such: individual and psychological feature of students; lack of motivation which leads to absence of educational activity; not formed enough skills of independent work.

Author has distinguished the stages of organization of independent work: introductory, basic and finishing. On each of them different types of works and possible formed competences are brought in order to concrete examples. On the first stage there are such types of activity: independent implementation of project, organization of presentations, selection of the most important information in the books; on the second: writing the reports, performances with a report on practical employment, solving of tasks; on the third: test control, construction of diagrams, solving of tasks, modeling the situations of future professional activity.

An example of task of creative character is shown. On each of the stages the teacher sets problems and tasks clearly, there is a plan of independent work, stages of implementation, the educational methodical providing is chosen, principles of differentiation and individualization of studies are taken into account. Also, the attention is focused on importance of evaluation of independent work performances.

Key words: *independent work, competence, competency, enterprise, stages of organization of independent work.*

Постановка проблеми. Закон України «Про освіту» передбачає формування низки компетентностей, серед яких культурна компетентність; підприємливість та фінансова грамотність (Закон України «Про освіту», Розділ 2, ст. 12) [1]. Досягти фінансової грамотності та підприємливості можна завдяки сформованим знанням, умінням і навичкам. Ітиметься про розвиток економічної компетенції. У науковому обігу чіт-

ко розрізняють поняття «компетентність» та «компетенція». У Великому тлумачному словнику сучасної української мови пропонується таке визначення. «Компетентний – 1) Який має достатні знання в якій-небудь галузі; який із чим-небудь добре обізнаний, тямущий // Який ґрунтується на знанні; кваліфікований». «Компетенція – 1. Добра обізнаність із чим-небудь. 2. Коло повноважень якої-небудь організації, установи,

особи» [2, с. 443]. Ми акцентуватимемо увагу на розвитку економічної компетенції в процесі організації самостійної роботи.

Сьогодні змінюються пріоритети в освіті: майбутній фахівець має не тільки володіти знаннями, а й у процесі діяльності самовдосконалюватися, уміти прийняти важливе рішення. «Саме з ним пов'язані смислоутворювальні мотиви поведінки та діяльності особистості. У ньому здійснюється її потреба в самореалізації. Здатність приймати рішення ґрунтується на розумінні суттєвого вміння порівнювати, здійснювати аналіз, синтез та узагальнення, класифікувати, планувати, робити умовиводи, організовувати свою діяльність» [3, с. 159]. Правильна організація самостійної роботи студентів дозволяє не тільки інтенсифікувати роботу щодо якісного засвоєння економічних знань, а й закладає основи подальшої постійної самоосвіти та самовдосконалення. Навчальними планами закладів вищої освіти, зокрема коледжів, передбачена кількість годин для самостійної роботи з кожної навчальної дисципліни. Освітні реформи вимагають змін у формах, методах організації самостійної роботи студентів. Тому означена проблема є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В «Українському педагогічному словнику» за редакцією С. Гончаренка самостійну роботу визначено як «різні види індивідуальної і колективної навчальної діяльності школярів, яка здійснюється ними на навчальних заняттях або вдома за завданнями вчителя, під його керівництвом, однак без його безпосередньої участі» [4, с. 376].

Питання організації самостійної роботи студентів у центрі уваги низки науковців, серед яких А. Алексюк, О. Дубасенюк, І. Зимня, З. Курлянд, М. Ляховицький, Л. Онучак, П. Підкасистий, В. Сухомлинський та ін. Так, Л. Онучак обґрунтувала суть поняття «самостійна позааудиторна робота студентів»; визначила вплив педагогічних умов на ефективність самостійної позааудиторної діяльності студентів; конкретизувала положення щодо ролі викладача як організатора самостійної роботи студентів у позааудиторний час [5, с. 8]. З. Курлянд рекомендує види діяльності самостійної роботи студентів: пошук та вивчення додаткової літератури; конспектування, складання планів тез, кодування інформації, складання схем, таблиць, графіків; написання рефератів, доповідей, оглядів, звітів; виступ із повідомленнями на семінарських заняттях; виконання вправ, розв'язання задач; виконання письмових контрольних, лабораторних робіт; виконання завдань за допомогою ПЕОМ [3, с. 159].

М. Продайко розкриває сутність поняття «самостійна робота» студентів, здійснює аналіз наявних сьогодні підходів до розуміння змісту самостійної роботи як специфічного виду діяльності навчання, а також визначає основні функції самостійної роботи та її різновиди за цільовим призначенням. Самостійна робота розглядається автором як дидактична категорія, як форма, метод, прийом, засіб, умова, діяльність навчання і виховання [6, с. 165].

Актуальним щодо застосування інформаційних технологій для виконання самостійної роботи є дослідження Т. Вакалюк. Автором розроблено модель хмаро орієнтованої системи підтримки навчання бакалаврів інформатики, розглянуто такі форми навчальної діяльності: навчальні заняття, практичну підготовку, самостійну роботу, контрольні заходи, а також науково-дослідну роботу студентів. Okремо виділено науково-дослідну роботу студентів як форму навчальної діяльності [7].

Як зазначає А. Чорна, важливо для професійної освіти навчити майбутнього фахівця опановувати нову професійну термінологію, оперувати спеціальною термінологією, аргументовано висловлювати власну думку, аналізувати факти, опонувати та вміти вести дискусію. Тому вагомого значення набуває самостійна робота з додатковими джерелами (глосаріями, енциклопедіями, словниками, базами даних), що забезпечує можливість зіставлення матеріалу, його узагальнення, порівняння, аналіз, класифікацію [8]. Автором визначено роль інтернет-технологій в організації самостійної роботи студентів.

Як показує досвід роботи в коледжі економічного спрямування, проблема організації самостійної роботи в процесі створення освітніх програм вимагає подальших досліджень.

Постановка мети. Мета статті – розкрити важливість організації проведення самостійної роботи студентів в умовах компетентнісної освіти. Завдання роботи – з'ясувати стан досліджуваної проблеми в сучасній дидактиці, розкрити особливості організації самостійної роботи в коледжі економічного спрямування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наукове вивчення проблеми щодо організації самостійної роботи студентів проведено на базі Мукачівського кооперативного торговельно-економічного коледжу. Залучено 198 студентів спеціальностей «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», «Облік і оподаткування», «Фінанси, банківська справа та страхування», «Готельно-ресторанна справа». Про-

ведено опитування студентів другого і третього курсів щодо ролі самостійної роботи в одержанні знань з економічних дисциплін. Результати такі: на питання «Чи допомагає самостійна робота в поглибленні знань?» позитивно відповіло 43% студентів другого курсу, третього – 88% респондентів. Така відповідь зумовлена тим, що студентам другого курсу важко організуватися для виконання самостійної роботи. Труднощі виникають у процесі пошуку літератури, невмілого застосування інтернет-джерел, недостатньо сформованими уміньми в її оформленні. Серед проблем організації самостійної роботи нами виділено такі: індивідуальні та психологічні особливості студентів; відсутність в окремих мотивації до навчальної діяльності, недостатньо сформовані навички самостійної роботи.

Зазначимо, що навчальними та робочими програмами економічних дисциплін чітко визначено тематику, кількість годин, види самостійної роботи.

У процесі дослідження нами визначено етапи організації самостійної роботи студентів.

Перший етап – вступний. Самостійна робота з дисципліни «Технології» (підприємництво) є частиною аудиторної роботи.

Завданнями вступного етапу є скерувати процес самостійної роботи студентів, формувати вміння аналізувати, вибирати важливу інформацію, вміння її аналізувати та формулювати висновки. Студенти ознайомлюються з правовою базою розвитку підприємництва, його функціями; вивчають призначення та послідовність створення бізнес-плану; з'ясовують основні поняття: «ринок», «запити споживача», «товар», «вартість», «собівартість», «прибуток»; визначають рушійні сили підприємництва; здійснюють збір та аналіз маркетингової, виробничої та фінансової інформації про майбутній бізнес; аналізують ризики відкриття власної справи. У процесі вивчення дисципліни студенти усвідомлюють необхідність використання знань з основ підприємницької діяльності для створення прибуткової справи. На заняттях велика увага приділяється залученню до творчої діяльності, правильному плануванню роботи. Студентам пропонуються в межах аудиторної роботи такі завдання: «Порівняйте переваги і недоліки (обмеження) різних організаційних форм підприємств, малих і великих підприємств», «Запропонуйте способи зменшення підприємницького ризику», «Наведіть приклади методів стимулювання підвищення продуктивності праці працівників», «Доведіть, що успіх підприємства залежить від ефективного менеджменту» та ін.

Види робіт: самостійне виконання частини проекту, організація презентації, виділення в підручнику основної інформації, вивчення зарубіжного досвіду з окремих економічних проблем, виконання вправ різного рівня складності.

Другий етап – основний, передбачає самостійну роботу як аудиторну, так і позааудиторну, що містить виконання індивідуальних завдань. Добираються теми теоретичного спрямування, наприклад, із дисципліни «Політекономія» такі: економічне зростання та економічний розвиток, теорія і моделі економічного зростання, міжнародна торгівля та її роль у світовому господарстві, національне багатство та його структура, доходи населення у ринковій економіці, національна економіка, основні макроекономічні показники, зайнятість населення: форми і роль в економіці, теорії зайнятості населення та ін.; з дисципліни «Економіка підприємства»: необхідність планування в ринковій економіці, поняття «товарні запаси» підприємства, класифікація, планування роздрібно-го товарообороту за загальним обсягом і асортиментом, джерела утворення прибутку торговельного підприємства, виробнича потужність підприємства, її види тощо. Види робіт: написання рефератів, виступи з повідомленням на практичному занятті, розв'язування задач. Студентами пропонуються такі теми рефератів: «Політика соціального захисту населення», «Конкуренція і монополія, їх взаємозв'язок і суперечності між ними», «Грошово-кредитна політика держави», «Проблеми зайнятості населення Закарпаття» та ін.

Третій етап – завершальний, передбачає цілеспрямовану організацію самостійної роботи, що дає можливість студенту доповнити лекційний матеріал додатковою інформацією (наприклад, про розвиток сучасної економіки, зміни в законодавстві про митну справу, виконання бюджету, розвиток закладів ресторанного господарства в Закарпатській області тощо).

У процесі вивчення дисципліни «Економічний аналіз» розвиваються такі компетенції, як обізнаність із методами обробки економічної інформації, прийомами аналізу господарської діяльності; вміння розраховувати аналітичні показники, виявляти резерви підвищення результатів фінансово-господарської діяльності підприємства. Серед компетенцій із дисципліни «Економіка торговельного підприємства» виділяємо такі: здатність аналізувати основні економічні показники на основі даних статистичної звітності та поточного обліку, аналізувати процес формування ефективності

використання ресурсів підприємств торгівлі, приймати рішення та формулювати пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності торговельних підприємств.

Виокремлено форми роботи: тестовий контроль, побудова діаграм, розв'язання задач, моделювання ситуацій майбутньої професійної діяльності, виконання розрахунково-аналітичних завдань, порівняльна характеристика вивчених економічних явищ, процесів.

Серед ситуацій пропонувалися.

Ситуація 1. Ви власник магазину «Стиль», що займається реалізацією спортивних костюмів. Ринок характеризується високим рівнем конкуренції. Запропонуйте окремі заходи стимулювання збуту товару.

Ситуація 2. Три підприємства просували свій товар на ринок. Перше завдяки своєму унікальному товару виявилось монополістом. Друге підприємство працює в умовах конкуренції, але товар користується значним попитом і безперешкодно продається. Третє підприємство діє в умовах жорсткої конкуренції. Запропонуйте концепції управління маркетингом для кожного підприємства.

Ситуація 3. Гіпермаркет «Лідер» – потужне підприємство, яке пропонує популярні товари поряд із високим рівнем обслуговування. Кількість працівників понад 120 осіб. Гіпермаркет реалізує широкий асортимент будівельних матеріалів, які користуються попитом у споживачів. Однак два роки тому підприємство зазнало кризи: обсяги продажу різко скоротилися, зменшилась кількість працівників. Серед причин такого стану є проблеми освоєння нових ринків, поява конкурента, товари якого значно дешевші. Основні фонди старіють, рівень спрацювання досяг критичної межі. Гіпермаркет робив спроби знайти інвестора, але безрезультатно. За підрахунками, на модернізацію торговельного обладнання потрібно понад 400 тис. гривень. Намагаючись знайти вихід із ситуації, керівництво звернулось до консалтингової фірми, яка запропонувала стратегічні альтернативи: ліквідація підприємства, відновлення торговельної діяльності за рахунок залучення іноземних інвестицій, реструктуризація. Оцініть запропоновані консалтинговою фірмою стратегічні альтернативи, вказавши переваги та недоліки кожної з них.

У межах самостійної, індивідуальної роботи пропонувалися завдання креативного характеру. Наприклад, закон попиту – це загальний економічний закон, згідно з яким зниження ціни зумовлює відповідне зростання величини попиту. Парадокси дії закону попиту пов'язані зі збігом нелогіч-

них для поведінки споживачів обставин, які призводять до винятку з правила між ціною товару і величиною попиту на нього. Розкрийте найпоширеніший приклад парадоксальності прояву закону попиту.

На кожному етапі викладачем чітко формулюється проблема і завдання, складання плану виконання, вибір навчально-методичного забезпечення, враховуючи принципи диференціації та індивідуалізації навчання.

У процесі організації самостійної роботи важливе місце займає оцінка та результати діяльності студентів. Вони передбачаються критеріями навчальних досягнень студентів, визначених навчальним закладом. Проте досвід роботи (автор статті є викладачем економічних дисциплін) засвідчує, що результат самостійної роботи вимагає і словесного аналізу. Нами акцентується увага на мовленнєвому оформленні, умінні застосувати комп'ютерний набір, точності, глибинному висвітленні питання, умінні добирати економічну літературу. Такий аналіз дасть можливість уникнути помилок під час виконання подальшої самостійної роботи. Для здійснення самоконтролю і самооцінки виконаних завдань застосовуються такі вправи: «Знайдіть зайве», «Зобразіть схематично», «Поясніть взаємозалежність», «Визначте логічні співвідношення між поняттями» тощо. Серед форм роботи нами пропонується прес-конференція, конкурс «Кращий економічний знавець», гра «Моя ідеальна держава», дискусія «Що означає бути першим».

Висновки з проведеного дослідження. Отже, нами розглянуто питання щодо стану досліджуваної проблеми в сучасній дидактиці, розкрито особливості організації самостійної роботи в коледжі економічного спрямування. Виокремлено етапи організації самостійної роботи, визначено види робіт на кожному з них.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у розробці завдань для складання бізнес-проектів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 01.12.2018).
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
3. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / З.Н. Курлянд та ін. ; за ред. З.Н. Курлянд. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2007. 495 с.
4. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.

5. Онучак Л.В. Педагогічні умови організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічних спеціальностей : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2002. 23 с.

6. Продайко М.Ю. Самостійна робота як важлива складова фахової підготовки студентів. *Педагогічний альманах*. 2012. Вип. 16. С. 165–170. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2012_16_30 (дата звернення: 01.12.2018).

7. Вакалюк Т.А. Модель хмаро орієнтованої системи підтримки навчання бакалаврів інформатики.

Інформаційні технології і засоби навчання. 2016. Т. 56. Вип. 6. С. 64–76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2016_56_6_8 (дата звернення: 01.12.2018).

8. Чорна А.В. Організація самостійної роботи студентів засобами електронного підручника з дисципліни «Операційні системи і програмування». *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2014. № 42–43. URL: <http://library.uipa.edu.ua/images/data/zbirnik/42-43/34.pdf> (дата звернення: 01.12.2018).